

FRIHET TIL Å DØ?

TO ULIKE PERSPEKTIVER PÅ DET (U)ETISKE VED SELVMORD

I går bestemte noen seg for å ta sitt eget liv. I morgen vil andre forsøke det samme. Men med hvilken rett? At mennesket er et autonomt vesen, er en rådende oppfatning blant folk flest. At enhver dermed har moralsk frihet til å begå selvmord, er imidlertid ikke en like akseptert oppfatning. Hume og Kant, som begge vektlegger viljens autonomi i sine moralfilosofiske betraktninger, har ulike synspunkter angående det eventuelt moralsk forsvarlige ved selvmord.

Av Anniken Fleisje

Kan det være moralsk forsvarlig å ta sitt eget liv?

Dette spørsmålet har opptatt mange moralfilosofene opp gjennom tidene, og det ser ikke ut til å slutte å engasjere dagens filosofer med det første. I dette essayet skal jeg ta for meg to av de mest kjente filosofer i moderne tid, David Hume (1711-1776) og Immanuel Kant (1724-1804), og deres respektive standpunkter omkring selvmord, for å undersøke hva de ville ha svart på spørsmålet ovenfor. Jeg avslutter med en vurdering av deres argumenter for eller mot selvmord som moralsk tillatelig, med det mål å finne ut hvilken av de to jeg eventuelt vil kunne si meg enig med.

Hume: Selvmordets kamerat

I essayet «On Suicide» (Hume, 1992) argumenterer Hume for at selvmord kan være moralsk forsvarlig. Innledningsvis skriver han at det å ta sitt liv er utillatelig kun dersom handlingen bryter med en plikt overfor Gud, samfunnet eller aktøren selv, og setter seg deretter fore å se om det å ta sitt liv kan være et brudd på en slik plikt.

For å undersøke om selvmord kan være et brudd på aktørens plikt overfor Gud, tar Hume utgangspunkt i en teologisk påstand framsatt av blant andre Thomas Aquinas – en påstand som har blitt brukt som et argument mot selvmord. En versjon av dette argumentet lyder som følger: Ved å ta sitt eget liv, griper en inn i Guds plan og orden, og bryter dermed sin plikt overfor Gud. Følgelig er selvmord galt.

Hume, som riktignok ikke selv var religiøs, argumenterer for at denne påstanden ikke kan brukes som et argument mot selvmord. Argumentet hans angriper påstanden at selvmord er galt *fordi* det er en inngripen i Guds orden og de kausallover som utgjør denne. For dersom en handling er gal fordi den griper inn i Guds orden og lover, vil alle handlinger som griper inn i disse være gale, hevder Hume. Det vil ifølge et slikt prinsipp – altså et prinsipp som forbyr menneskelig inngripen i Guds orden – eksempelvis være galt å bøye seg unna en fallende stein for å redde sitt eget liv. For den fallende steinen er en del av Guds orden og kausallover, og det å bøye seg unna for å unngå steinen og dermed den sikre død, er en inngripen i disse. Dette kan ikke Hume godta, ettersom et prinsipp som forbyr menneskelig inngripen forutsetter menneskelig passivitet. Ved å tilbakevise dette prinsippet, konkluderer Hume med at det å ta sitt liv ikke er et brudd på en plikt overfor Gud.

Videre hevder han at selvmord heller ikke er et brudd på en plikt overfor samfunnet, for en slik plikt bygger på

et gjensidighetsforhold: Enhver nyter samfunnets goder, og bør dermed handle i dets tjeneste. Men man har kun en plikt overfor samfunnet så lenge man selv er en del av det, hevder Hume, og ettersom medlemskapet i samfunnet opphører idet en tar livet av seg, er en ikke lenger forpliktet overfor samfunnet. Selvmord vil derfor ikke være et brudd på en samfunnsplikt. Det kan dessuten tenkes at en er til byrde for samfunnet, snarere enn til gagn. I så tilfelle er selvmord ifølge Hume prisverdig. Man er heller ikke forpliktet til å holde seg i live dersom ulykken eller smerten ved å leve er større enn godene man yter for samfunnet. Dette prinsippet om at selvmord er forsvarlig dersom godene ved å ta sitt liv er større enn godene samfunnet har av at en holder seg i live, er et utilitaristisk¹ argument.

Selvmord er ifølge Hume heller ikke et brudd på en plikt aktøren har overfor seg selv: «That Suicide may often be consistent with interest and with our duty to ourselves, no one can question, who allows that age, sickness, or misfortune, may render life a burthen, and make it worse even than annihilation» (Hume, 1992, 20-21). Dersom livet gjøres til en byrde slik at det er verre å leve enn å ta sitt liv, er selvmord altså forenelig med ens egeninteresse og plikt overfor seg selv. I slike tilfeller har aktøren nærmere bestemt plikt til å ta sitt liv, ifølge én tolkning av Hume. Dette er også et utilitaristisk argument på den måten at selvmord anses som forsvarlig dersom det gode ved det å ta sitt liv er større enn det gode ved å leve. I tillegg til nytteprinsippet, er prinsippet om respekt for autonomi sentralt for Humes argumentasjon for selvmord som moralsk forsvarlig: Enhver har rett til å bestemme over sitt eget liv, og selv velge om han ønsker å fortsette å leve eller ikke.

Ambivalente Kant

I verket *Grunnlegging til moralens metafysikk* tar Kant opp selvmord som problemstilling. Her legger Kant fram sitt berømte kategoriske imperativ, som lyder omtrent som følger: Handle bare etter den maksime som du samtidig vil skal kunne bli en allmenngyldig lov. Kants etikk er en form for pliktetikk. Det betyr at en handling får moralsk verdi kun dersom den gjøres av plikt.

I Kants utlegning av selvmord i henhold til sin pliktetikk, viser han til at en ulykkelig og livstrett person vil kunne spørre seg «om det at tage sit eget liv ikke ville være i modstrid med pligten mod sig selv», og videre «om maksimen for hans handling kunne blive en almengyldig naturlov» (Kant, 1999, 78). Maksimen for en slik handling vil ifølge Kant lyde slik: «hvis livets fortsættelse truer med flere onder, end det lover behageligheder, så gør jeg

det, af kærlighed til mig selv, til et princip at afkorte det» (Kant, 1999, 79). En maksime som på grunn av lidelse gjør selvmord til et prinsipp, bygger altså på egenkjærlighet, ifølge Kant. Men egenkjærlighetens natur er å fremme livsdriften, hevder han, hvilket er stikk i strid med å ta sitt liv. Å avslutte livet ut fra egenkjærlighet, er derfor en selvmotsigelse, og kan følgelig ikke gjøres til en allmenn lov. Å ta selvmord ut fra et prinsipp som ikke kan gjøres til en allmenn lov, strider imot pliktens mest grunnleggende prinsipp, og er derfor ikke moralsk forsvarlig, ifølge Kant.

Et annet sentralt punkt innen Kants etikk, er å alltid behandle mennesker som mål, og aldri kun som midler. Det å ta sitt liv strider imot også dette prinsippet, hevder Kant. For dersom en velger å ta sitt liv for å «opretholde en tålelig tilstand frem til livsafslutningen» (Kant, 1999, s.89), bruker han seg selv som et middel – for å oppnå en bedre situasjon. Dette er altså i strid med prinsippet om å aldri behandle mennesker kun som midler, og et brudd på ens plikt overfor seg selv. Også ut fra dette argumentet følger det derfor at selvmord ikke er moralsk forsvarlig.

På bakgrunn av disse to argumentene mot selvmord som en moralsk forsvarlig handling slik det fremkommer av *Grunnlegging til moralens metafysikk*, kan det altså se ut til at Kant er en selvmordets motstander; for det å ta sitt liv strider imot både det kategoriske imperativ og prinsippet om alltid å behandle mennesker som mål. Det er kanskje derfor ikke så unaturlig at Kant ofte har blitt oppfattet nettopp slik. Men er egentlig Kants syn på selvmord så svart-hvitt?

Et sentralt begrep for Kant som moralfilosof, er viljens autonomi: mennesket er et rasjonelt og fritt handlende vesen. Dette er et viktig punkt også for Hume, som tar utgangspunkt i blant annet dette prinsippet i sin argumentasjon for selvmord som moralsk forsvarlig. Kant trekker imidlertid ikke samme konklusjon som Hume gjør på bakgrunn av dette prinsippet – at selvmord er tillatelig fordi enhver selv har rett til å bestemme over, og eventuelt avslutte, sitt eget liv. For ved å ta sitt liv fratår en seg selv friheten for all fremtid. Å bruke sin egen frihet for å på den måten gi avkall på friheten, er en selvmotsigelse, og kan følgelig ikke brukes som et argument for selvmord. Frihet for Kant omfatter med andre ord ikke uten videre friheten til å begå selvmord. Å *avgjøre* å begå selvmord, har enhver derimot moralsk frihet til, men en kan altså ikke bruke sin frihet til å handle i overensstemmelse med denne avgjørelsen.

Ennå har vi ikke nådd sakens kjerne: Er Kant den dogmatiske motstanderen av selvmord han kan se ut til

å være?

Det er en tradisjonell oppfatning innen blant annet jødisk-kristen tenkning at det å ta sitt liv, som vanligvis anses som utillatelig, kan være forsvarlig under visse omstendigheter. Eksempler på tilfeller der selvmord vil kunne være tillatelig, er dersom en blir tvunget av en ytre makt inn i en umenneskelig situasjon, som slaveri, prostitusjon etc., eller en tar sitt liv for å redde andre.²

Som Alan Donagan påpeker i sin *The Theory of Morality*, kan et lignende poeng gjenfinnes hos Kant:

A man who had been bitten by a mad dog already felt hydrophobia, and he explained, in a letter he left, that since, so far as he knew, the disease was incurable, he killed himself lest he harm others as well in his madness, the onset of which he already felt (Donagan, 1977).

Sett bort fra at Kant ikke er overbevist om at selvmord er den eneste løsningen for å unngå å skade andre i denne hypotetiske situasjonen, hevder han at det kan være tillatelig om så er tilfelle. Som Donagan er inne på, er dette også et eksempel på hvordan aktøren har havnet i en uutholdelig situasjon, og tar sitt liv for å unnsnippe denne tilstanden. Også i dette tilfellet vil Kant kunne anse selvmord som moralsk forsvarlig. Dette fordi aktøren, dersom han fortsetter å leve, vil komme i konflikt med moralloven; han kan ikke leve uten å skade andre eller seg selv. Selvmord vil ifølge Kant også kunne være tillatelig i situasjoner der aktøren blir tvunget inn i en umenneskelig situasjon, slik som nevnt ovenfor. For i så tilfelle vil han ikke lenger behandles som et mål, men kun som et middel, og som vi har sett, strider dette imot et av de mest grunnleggende prinsipper i Kants moralfilosofi. For Kant vil altså selvmord kunne være moralsk forsvarlig dersom aktøren ved å holde seg i live kommer i konflikt med moralen, som verdsettes høyere enn livet.

Kant eller Hume – hvem har rett?

La oss se nærmere på noen av de to nevnte filosofers standpunkter angående selvmord. Jeg vil begynne med Kants argument mot selvmord som en moralsk forsvarlig handling i forbindelse med det kategoriske imperativ. Her avviser Kant at selvmord basert på egenkjærlighet kan være moralsk tillatelig, ettersom egenkjærlighetens natur er å fremme livsdriften. For det å ta sitt liv vil da være selvmotsigende, noe som ikke kan danne grunnlaget for en allmenngyldig lov. Det jeg stiller meg tvilende til hva dette argumentet angår, er hvorvidt egenkjærlighetens natur

egentlig er å fremme driften til opprettholdelse. Kan det ikke tenkes at egenkjærlighetens natur heller kan være for eksempel å bidra til individets lykke, eller å minimere dets ulykke? I visse tilfeller vil det å ta sitt liv kunne være nettopp et resultat av det siste (den ulykkelige velger å ta livet av seg for å bli kvitt sine lidelser). I så tilfelle vil ikke det å ta sitt liv stride imot egenkjærlighetens natur, men snarere være fullstendig i tråd med den. Ut fra en slik oppfatning av egenkjærlighet vil det altså ikke være selvmotsigende å ta sitt liv av kjærlighet til seg selv.³

Betyr det at selvmord basert på egenkjærlighet likevel kan være forenelig med det kategoriske imperativ, og dermed er moralsk forsvarlig? For Kant er det ikke riktigt så enkelt. Som beskrevet ovenfor, er selvmord ifølge Kant tillatelig kun dersom aktøren ellers vil komme i konflikt med moralloven. Om han lider og er ulykkelig, vil være irrelevant for Kants utlegning av det etiske ved selvmord; det er moralloven som vektlegges. Dette betyr naturligvis ikke at en ulykkelig person ikke kan ha moralsk rett til å ta sitt liv, men at det er moralloven som må ligge til grunn for hans avgjørelse om å begå selvmord, og ikke det faktum at han er ulykkelig. En slik tilnærming til selvmordsproblematikken – at det er moralsk forsvarlig å ta sitt liv dersom en ellers kommer i konflikt med moralloven – er såvidt jeg forstår fullt ut forenelig med det kategoriske imperativ, på den måten at selvmord vil være tillatelig i alle tilfeller der aktøren begår denne handlingen for å unngå en konflikt med moralloven. I henhold til Kants pliktetik (en handling får moralsk verdi kun dersom den gjøres av plikt) vil en da – for å sette det på spissen – ikke bare ha moralsk *rett* til å begå selvmord i en slik situasjon; en vil ha *plikt* til det.

Dette betyr, som jeg var inne på ovenfor, at en ifølge Kant aldri har frihet til å ta livet av seg kun ut fra eget ønske om å avslutte livet. En har plikt til å holde seg i live, eller til å begå selvmord, dersom situasjonen krever det. Ideelt sett vil det ikke dermed oppstå en motsetning mellom viljen (for eksempel viljen til selvmord) og plikten (til å holde seg i live), ettersom aktørens vilje er å leve i overensstemmelse med plikten. Dette er (forøvrig i likhet med mange andre etiske teorier) imidlertid altså kun basert på et ideal; i praksis vil nok viljen hos de fleste ofte komme i konflikt med kantiansk plikt. I slike tilfeller vil Kant la

plikten styre viljen, som dermed underordnes. Det betyr at plikten begrenser individets frihet, slik som friheten til å avgjøre om han skal dø eller fortsette å leve. Å på denne måten underordne viljefriheten, har jeg vanskelig for å akseptere. For prinsippet om viljens autonomi er etter min oppfatning det mest fundamentale av alle etiske prinsipper, og bør dermed overordnes også prinsipper om plikt.⁴ Min begrunnelse for denne påstanden, er at prinsippet om en autonom vilje forutsettes av alle andre etiske prinsipper. For uten prinsippet om en fri vilje, lar det seg vanskelig gjøre å drive etikk overhodet. Nå skal det sies at det å frata individet moralsk frihet til å ta sitt liv, kan være forenelig med en fri vilje selv uten begrepet om plikt, ettersom Kant åpner opp for friheten til å *velge* å begå selvmord. Men hva er egentlig denne friheten verdt dersom en ikke har frihet til å handle i overensstemmelse med sine avgjørelser?

Kant tar altså etter min mening ikke nok hensyn til prinsippet om respekt for viljens autonomi, ettersom han underordner viljen i de tilfeller der den står i motsetning til plikten. Jeg overbevises derfor ikke av hans argumentasjon. Hume vier derimot prinsippet om viljens autonomi en større plass i sin utlegning vedrørende selvmord, et prinsipp som ligger til grunn for deler av hans forsvar for selvmord som moralsk tillatelig. På bakgrunn av et prinsipp som på denne måten gir enhver rett til å selv bestemme om han vil leve eller dø, vil det kunne være utillatelig å forsøke å hindre en potensiell selvmorder – en som selv har valgt å ta sitt liv – i å utføre dette. Med utgangspunkt i en slik tolkning av Hume, vil eksempelvis ansatte ved psykiatriske institusjoner ikke

ha rett til å tvangsinnlegge mennesker som har bestemt seg for å begå selvmord, slik praksisen er i dag, for dette vil være å frata disse retten til å selv treffe avgjørelser angående eget liv. En slik konsekvens av å verdsette prinsippet om viljens autonomi som det overordnede etiske prinsipp – å nekte moralsk rett til å hindre andre i å begå selvmord – er i strid med dagens rådende oppfatninger angående selvmord. Et mulig problem ved ikke å kunne hindre en annen i å ta sitt liv, er at det eksempelvis ikke åpnes for muligheten for at vedkommende ønsker å begå selvmord på bakgrunn av et øyeblikks utilregnelighet (om noe slikt eksisterer). Ei heller muligheten for at hun handler ut fra et ønske om å bli sett og forhindret i selvmordet, og ikke et reelt ønske om å dø, hvilket er tilfelle i mange selvmordsforsøk.

I tillegg til prinsippet om respekt for viljens autonomi, anvender Hume nytteprinsippet i sin argumentasjon for selvmord som moralsk forsvarlig. På bakgrunn av dette hevder han som nevnt at en har moralsk rett, og sannsynligvis plikt, til å begå selvmord dersom livet byr på mer lidelse enn lykke. Et for meg åpenbart problem med dette argumentet, er at han ikke ser ut til å ta høyde for at livet kan tenkes å bli forbedret i fremtiden, selv dersom det alltid tidligere har inneholdt en stor andel smerte i forhold til lykke. Hume tar med andre ord ikke livskvalitetens forbedringspotensiale i betraktning, og muligheten for at fremtiden kan bringe mer lykke enn lidelse – en fremtid som aldri vil finne sted dersom en tar livet av seg.

Jeg finner også et annet problem ved Humes utilitaristiske tilnærming til selvmord: Det er langt fra selvsagt at enhver som opplever livet som mer smertefullt enn lykkelig, faktisk ønsker å dø. For mange vil trolig et ulykkelig liv tross alt være bedre enn intet liv overhodet. Ifølge Hume vil en kunne ha plikt overfor seg selv til å ta selvmord dersom andelen lidelse overgår lykken, eller overfor samfunnet dersom en er mer til byrde enn til gagn. Så la oss si at en person begår selvmord på bakgrunn av plikt, basert på en slik sammenligning av andel smerte i forhold til lykke, uten å egentlig ønske det selv. Strider ikke dette imot prinsippet om viljens autonomi – som Hume verdsetter så høyt – og retten til selv å velge om han vil leve eller ikke?

Nytteprinsippet kan dessuten også anvendes som motargument mot selvmord som en moralsk forsvarlig handling, ved å ta konsekvensene for de etterlatte i betraktning: når en ulykkelig person tar sitt liv, vil dette som oftest påføre hans nærmeste sorg og smerte. Dersom et selvmord på denne måten fører til mer lidelse – for eksempel lidelse for flere personer – enn hva som er tilfelle om aktøren fortsetter å leve, vil det kunne konkluderes med at selvmord ikke er moralsk tillatelig. Nytteprinsippet, som Hume legger til grunn for deler av sin argumentasjon for selvmord som moralsk forsvarlig, kan altså også anvendes for å argumentere for det motsatte.

For å trekke trådene sammen...

Vi har sett at Hume forsvarer selvmord som moralsk tillatelig, med utgangspunkt i nytteprinsippet og prinsippet om respekt for viljens autonomi. Humes utilitaristiske tilnærming til selvmord er problematisk på flere måter. For det første tas det ikke hensyn til livets forbedringspotensiale i Humes argumentasjon for at en bør ta sitt liv

dersom det byr på mer lidelse enn lykke. For det andre vil viljen kunne komme i konflikt med en eventuell plikt til å begå selvmord (dersom Hume virkelig mener at enhver som opplever mer lidelse enn lykke har plikt til selvmord), om vedkommende på tross av all smerte likevel ikke ønsker å ta sitt liv. Nytteprinsippet vil dessuten også kunne brukes for å argumentere mot selvmord, ikke bare til dets fordel, slik Hume gjør.

Jeg overbevises altså ikke av Humes utilitaristiske argumenter for selvmord. Heller ikke hans argument basert på prinsippet om viljens autonomi er uproblematisk, om dette innebærer at en ikke har rett til å forsøke å hindre en annen i å ta sitt liv, selv om jeg altså holder fast ved dette prinsippet som etikkens mest fundamentale. Jeg er med andre ord ikke overbevist om at Hume har rett i sin argumentasjon for selvmord som moralsk forsvarlig.

Kant argumenterer derimot mot selvmord på bakgrunn av prinsippet om alltid å behandle mennesker som mål, og det faktum at selvmord basert på egenkjærlighet strider imot dennes natur, og dermed ikke kan gjøres til en allmenngyldig lov. Senere uttrykker han at selvmord likevel kan være forsvarlig i visse tilfeller – dersom aktøren ved å leve er nødt til å komme i konflikt med moralloven. Det vil altså kunne være moralsk tillatelig å ta sitt liv av hensyn til moralloven, ikke dersom det er egenkjærlighet og et ønske om å dø som ligger til grunn for selvmordet. Dersom viljen står i motsetning til plikten, får sistnevnte forrang, og aktøren vil i visse tilfeller kunne være forpliktet til å ta sitt liv på tross av sin egen vilje til å leve, eller til å leve på tross av en vilje til å dø. Ifølge Kant må altså viljefriheten rette seg etter plikten, eller plikten overordnes viljefriheten der disse står i motsetning til hverandre. Dette kan jeg ikke godta, ettersom prinsippet om viljens autonomi etter min oppfatning må være det mest fundamentale av alle etiske prinsipper, og følgelig må få forrang framfor plikten. Jeg er med andre ord ikke enig i Kants argumentasjon vedrørende selvmord (eller hans moralfilosofi som sådan).

Innledningsvis stilte jeg følgende spørsmål: Kan det være moralsk forsvarlig å ta sitt eget liv?

-Ja, hevder Hume.

-Noen ganger, mener Kant.

Den usikre undertegnede, som nylig har avskrevet dem begge, nøyer seg med et noe feigt ”tja”. Og viser seg dermed å være langt mer ambivalent enn Kant i forhold til det etiske ved selvmord.

NOTER

1 Utilitarisme er grovt forklart en form for konsekvensetikk med det mål å øke lykken mest mulig for flest mulig. Den handlingen som fører til mest lykke eller glede i forhold til smerte, er den moralsk rette.

2 Jeg ønsker å poengtere at det å ta sitt liv i slike tilfeller ikke nødvendigvis kan karakteriseres som selvmord, fordi dette avhenger av hvordan «selvmord» defineres. Filosofen Joseph Margolis argumenterer eksempelvis for at aktørens motiv primært må være å avslutte livet for at handlingen skal kunne falle under betegnelsen selvmord. Med dette som kriterium, vil for eksempel ikke det å dø for andres skyld kunne betegnes som selvmord, ettersom aktørens hovedmotiv da vil være å redde andres liv, ikke å avslutte sitt eget.

3 Ved å tvile på Kants oppfatning av egenkjærlighetens natur, trekker jeg ikke dermed i tvil driften til selvoppretholdelse, som vil kunne være forenelig med selvmord basert på egenkjærlighet. Dersom en ulykkelig person velger å ta sitt liv av kjærlighet til seg selv, betyr ikke det nødvendigvis at selvoppretholdelsesdriften er fraværende hos henne, men at eksempelvis ønsket om å bli kvitt sine lidelser er sterkere.

4 I det daglige vil de fleste trolig oppfatte mange av sine handlinger som styrt av plikt framfor frihet; man går på jobb, betaler for varene man tar med seg fra dagligvarebutikken, lar være å slå ned tilfeldige forbi passerende etc., selv dersom en kanskje har mest lyst til det motsatte. Alt kun på grunn av en eller annen form for plikt. På den måten vil en kunne oppleve plikten som overordnet viljefriheten. Når jeg likevel hevder at det motsatte er tilfelle, er det på grunn av viljefriheten som ligger under også de pliktbaserte handlingene; friheten og viljen til å følge plikten. Der viljen kommer i konflikt med plikten, slik at viljen til å følge plikten opphører, bør prinsippet om viljens autonomi få forrang for plikten, av grunner utdypet ovenfor. Dette er ikke synonymt med at plikten tilsidesettes fullstendig, men at den i enkelte tilfeller må underordnes viljefriheten.

LITTERATUR

Donagan, A. 1977, *The Theory of Morality*, The University of Chicago Press, Chicago.

Hume, D. 1992, *Essays on Suicide and the Immortality of the Soul*, Thoemmes Press, Bristol.

Imenes, O. *Anvendt etikk: Velkommen til hjemmeside for Olav Imenes. Selvmord*. Universitetet i Oslo, <http://folk.uio.no/olavi/etikk/Selvmord.html> (oppsøkt 21.09.2008)

Kant, I. 1999, *Grundlæggelse af sædernes metafysik*, oversatt av Tom Bøgeskov, 2. utgave, Hans Reitzels Forlag, København.

Regan, T. 1993, *Matters of Life and Death: New Introductory Essays in Moral Philosophy*, 3. utgave, McGraw-Hill Inc., Raleigh.

taediumvitae. *Kant and Suicide*. ASBS, <http://www.ashbusstop.org/kant.html> (oppsøkt 13.09.2008)

DEBATT!

Filosofisk supplement vil gjerne ha debatt rundt tekstene i foreliggende og tidligere numre. Så hvis du har kritiske innvendinger eller motargumenter du mener bør fram i forbindelse med et spesielt bidrag, er det bare å sende det inn! Vi ønsker debattinnlegg til alle tekstsjangrene i bladet – til alt fra leder til artikler og anmeldelser. Ønsket lengde på disse bidragene er maks 1000 ord.

Send inn til [filosofisk-supplement@ifikk.uio.no!](mailto:filosofisk-supplement@ifikk.uio.no)